

Historical Faculty / Odessa I.Mechnikov State University], Odesa, Vyp. 14, s. 150-161.

Vintskovs'kyi, T.S. 1997, *Diyal'nist' Ukrayins'koyi Viys'kovoyi Rady v Odesi* [Activity of the Ukrainian Military Council in Odessa], *Zapysky istorychnoho fakul'tetu / Odes'kyy derzhavnyy universytet imeni I. I. Mechnykova, Odesa*, [Notes of the Historical Faculty / Odessa I.Mechnikov State University], Vyp. 5, s. 115-120.

Годований Є. Ф.

УДК 94(477):070(4-191.2) = 162.1»18»(043.3)

САРМАТИЗМ ЯК РЕНЕСАНСНА УТОПІЯ: УКРАЇНСЬКИЙ АСПЕКТ

У статті робиться спроба показати особливості польського утопізму, його український аспект. З'ясоване значення сарматизму для польсько-українських відносин, етапи його розвитку.

Ключові слова: *Польща, Україна, утопія, сарматизм, українсько-польські стосунки. Запорізька Січ, Київ, Львів, колонізація, український аспект.*

Важливість на сучасному етапі та в історичній перспективі зміцнення польсько-українських відносин актуалізує врахування досвіду польського сарматизму у його відношенні до України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що поняття «сарматизм» не має однозначного трактування в історичній літературі. Т. Маньковський вважає сарматизм польським варіантом європейського бароко, Ч. Хернас – одним з напрямів у світогляді, культурі, мистецтві XVII ст. Російський дослідник Тананаєва Л. І. стверджує, що сарматизм в тому розумінні, яке склалось нині в польській науці – це синтез історично-визначеної ідеології та матеріальних форм побуту і культури, народжених нею і маючих силу зворотної дії [5, с. 18]. Не цілком безперечною здається точка зору дослідниці, де вона протипоставляє утопії Бекона і польського сарматизму. На нашу думку, в цих ідеологічних кон-

струкціях було багато спільного. Держава Бенсалема у Ф. Бекона – це своєрідна ідеалізація англійської абсолютистської монархії [4, с. 25] так само, як наприклад, «Роксоланія» С. Кльоновича.

Дослідженню «українського аспекту» в польському сарматизмі сучасні вчені приділили недостатньо уваги. Продуктивною є думка Л. Тананаєвої, що землі Червоної Русі виявились одним з важливих джерел сарматизму (вірніше, це погляди польських істориків, з якими дослідниця погоджується). Проте ця точка зору потребує свого розвитку. Не висвітлена також українська складова в польській «сарматській» літературі.

Тому метою нашого дослідження є більш ґрунтовне вивчення наявності «українського сліду» в польському сарматизмі, більш детальна і глибока атрибуція його, як утопії (шляхом порівняння його з західноєвропейськими утопіями). Автором робиться спроба показати еволюцію сарматизму, висуваються деякі гіпотези.

Чи існував сарматизм як утопія, а якщо існував, то чи правомірно його порівнювати із західноєвропейським утопізмом? Таке порівняння цілком можливе, якщо врахувати, що мова йде про суспільно-політичну думку суспільств, які знаходилися на різних стадіях соціально-економічного, політичного і культурного розвитку. Одночасно немає підстав абсолютизувати ці відмінності.

Щоб краще зрозуміти сарматизм, потрібно врахувати, що після включення Галицького князівства до Польської держави, в контактній зоні Мала Польша (Краків) – Галичина (Львів) склався новий «фрухомий» тип світогляду – українсько-польський синкретизм. Це було прикордонне утворення, яке не можна віднести ні до одної, ні до іншої культури, хоча воно й складалося зі співвідношень польських та українських елементів. В рамках цієї «двоетнічності» здійснювалася творча діяльність представників польської ренесансної культури. Було б помилкою розглядати цей синкретичний світогляд, як набір «усереднених» і ідейних орієнтацій. У реальному житті була присутня різноманітність змішаних етнічно-світоглядних форм, яка обумовлювалася нестійкістю соціально-політичної та ідейно-культурної ситуації в країні. Н. Яковенко називає парадоксом те, що «конструкторами тяглості

руської історії стали не русини» [6, с. 41]. На нашу думку, така песимістична картина опирається на методологічну помилку, бо не враховує саме цієї етнічної синкретичності.

Сарматизм – утопія, з точки зору «класичного» утопізму формалізується погано. На перший погляд, «Утопія» Т. Мора, «Żywot człowieka rozcziwego» М. Рея, «Роксоланія» С. Кльоновича, суттєво відрізняються, хоча для побудови цих конструкцій використані однакові матеріали: філософські елементи, релігійні компоненти (античні та християнські), соціально-психологічні стереотипи, епітети, метафори, протиріччя, парадокси, симпатії та антипатії, звички, помилки, забобони.

В «Животі» було яскраво показано ідеал шляхтича-поміщика, який живе у спокої та достатку, в гармонії з природою і власною сутністю. «Поетичний» утопізм корелює з утопізмом «політичним». Якщо поет М. Рей абсолютизує шляхту, ідеалізуючи її, то політичний письменник С. Ожеховський абсолютизує шляхту, виводячи її з міфічних сарматів. До повернення до традиції предків закликав і Ян Кохановський в «Згоді» (1562 р.). В своїй творчості він створив, фактично, дві утопії:

1) утопію, проєктовану на потойбічний світ;

2) утопію, яка відображала гармонійні суспільні та людські стосунки цього світу.

Його шляхтич у своєму маєтку переживав «золотий вік». Але і М. Рей і Я. Кохановський не тільки славили минуле. Вони «консервували» теперішнє. Не можна цілком погодитися з думкою, що пошуки і бачення джерел щастя в щоденному житті - це ренесансна репліка на середньовічну локалізацію «щасливої країни» в потойбічному світі. Не можна хоча б тому, що в середні віки теж робилися активні спроби розмістити ідеальну країну на землі. Італієць Дольчино хотів встановити «царство рівності та справедливості» в 1305-1307 рр. Прагнули побудувати тисячолітнє царство боже в Чехії в 1420 році.

С. Ф. Кльонович теж свідомо не пропагував свій утопізм. І все ж його можна назвати представником так званої «географічної утопії». Він локалізує своє досконале суспільство не в якомусь видуманому місці, а в реально існуючій, хоча й ідеалізованій країні.

Ідеалізований не в тому сенсі, що тут мешкають надумані, ідеальні люди. До речі, С. Кльонович звертає більше уваги на життя селян, які мають і свої достоїнства і свої вади. Його «Роксоланія» ідеальна тому, що її структура і порядок змін не потребують. Цим львівський поет скоріше подібний до деяких утопістів епохи Просвітництва (Б. Х. Фейхоо -і- Монтенегро, Р. О. де Верто, В. А. Сомов). Правда, у останніх ця ідеалізація носить дещо демонстративний і декларативний характер, а у С. Кльоновича вона вмонтована в структуру і тематику твору. Назва країни – «Роксоланія» теж видумана, як і назва країни Т. Мора, Т. Кампанелли. Але, якщо англієць бере назву грецької мови («не існуюче місце»), то С. Кльонович утворює його з етноніма «Роксолани», що ще раз підкреслює його «сарматизм».

16 століття – століття народження трьох українських держав. Дві утопічних – «Роксоланія» С. Кльоновича і «Польща нижня» П. Грабовського, і одна справжня – Запорізька Січ.

Досить розповсюджена думка, що «гораціанського громадянина-поміщика «змінив на посту «рицар – християнин» тільки в 17 столітті. А як же бути з таким письменником як Семп-Сажинський (1550-1581), який в своїх творах розкрив образ рицаря. Якщо рахувати, що він був сучасником М. Рея, Я. Кохановського, С. Кльоновича, то напрошується думка про дві тенденції – шляхтича-поміщика і шляхтича-рицаря. В XVI ст. рицар-християнин теж цілком «легітимний» і кочує з поетичних творів до творів політичних.

Протягом лише двох років (1594 і 1595) у суспільну свідомість було вкинуто два проекти – Київського єпископа Юзефа Верещинського і ксьондза Петра Грабовського. Їх об'єднувала тема *antemurale* (передмур'я) оборонного Польщі, а це ідея, як пише Н. Яковенко, «виразно продиктована сарматизмом». Типологічно трактат П. Грабовського «Польща Нижня» ближчий до західноєвропейських утопій, ніж «Роксоланія» С. Кльоновича. По-перше, він не ідеалізує стару дійсність, а творить нову. Але це тільки на перший погляд. Автор «Польщі Нижньої» прагне перетворити Україну у величезну фортецю Польщі, а дорогу до реалізації мети бачить у військовому осадництві [12, с. 38]. Пропозиція

П. Грабовського у порівнянні з меморіалом Ю. Верещинського є ширшим проектом, який пов'язує справу оборони українських кордонів з їх польською колонізацією. Тут ми бачимо вплив практики (освоєння дніпровського Низу козаками) на теорію («Польща Нижня» П. Грабовського).

Як і західноєвропейські утопісти (причому до Т. Кампанели польський священик виступає попередником) П. Грабовський проголошує для мешканців «Польщі Нижньої» (читай – Запоріжжя) гасла егалітаризму.

Тільки ті знищують приватну власність, а польський утопіст її обмежує, цим він стоїть ближче до устрою Мюнстерської комуні (Німеччина, 1525). Те, що цей мотив притаманний різним часовим і національним конструкціям, може свідчити тільки одне: в їх основі лежить християнство протестантського характеру. Отже, король буде надавати людям одного стану однакове майно, щоб «жоден нерухомості більше не набував і тримати не міг, так, як різниця в багатстві породжує численні злості і злочини» [13, с. 39]. Тут важливий вплив на католика П. Грабовського «польських братів» – аріан, які активно проповідували відмову від багатства і майнову рівність. Але не можна ігнорувати і другий варіант. Можливо, П. Грабовський «легітимізує» в польській політичній думці певні егалітарні взаємини членів перших Запорізьких Січей.

В деяких утопічних конструкціях поети уступали прозаїкам. Пекалід апелював до сарматської легенди «центр якої ... переносить до Острога: саме звідси беруть початок войовничі алани, і саме тут розташовувалось їхнє первісне гніздо». Меховіта стверджував, що «алани - це народ, який мешкав в Аланії», області Сарматії Європейської, коло річки Танаїс (Дон)». [3 с. 81] Таким чином, Пекалід досить вільно обходиться з локалізацією цього племені. Чому він вибрав саме аланів? Може, тому, що етноніми «сармати», «Роксолани» вже були «дискредитовані» в XVI ст.? Можливо, вони краще відповідали творенню образу «рицаря - християнина», притаманного польському бароко? Як би там не було, в його творі, як і в «Роксоланії» С. Ф. Кльоновича, теж помітні ознаки утопії. Тут, як і в останньому, є похвала благодатній природі міста та його околиць. Проте, якщо Кльонович описує тільки один щасливий народ (русинів), то Пекалід зупиняється на

12-ти. Автор багаторазово підкреслює мотив неминущої безпеки - самого клімату, головною ознакою якого є «благодатна помірність», худоби, що пасеться без сторожа, пастуха, що «забезпечений від засідок, спочиває у затінку». Зрозуміло, що йдеться тут не про саму природу і клімат, а про те, що вони символізують, перш за все, стабільність.

Автор «Камен Борисфенських» проектує сарматський міф, як пише Н. Яковенко, на саму тільки Русь – Україну, ігноруючи решту усталених членів «сарматського клубу».

Згадаємо, що польський поет Клеменс Яніцький виніс Русь за рамки Сарматії ще в першій половині XVI ст.

Він заперечував «сарматську» (в географічному аспекті) єдність українців, росіян, поляків, яку проповідував М. Меховський (і М. Стрийковський). Сарматією К. Яніцький називав лише Польщу, сарматами тільки поляків [9, с. 42]. Теза про слов'ян – родичів вже була присутня в «Трактаті про дві Сарматії», але тільки у творчості К. Яніцького ця кровна спорідненість була оформлена ідеологічно через термін «сестриця» (Русь – сестриця Польщі). Він буде мати довгу часову тяглість, і ще ідеологи польського повстання 1863-1864 рр. будуть його використовувати. «Камени Борисфенські» – твір багато в чому епігонський. Для періоду Ренесансу це звучить як похвала. Епігонство сприяло інтеграції та наступності культурного процесу. Київ в «Роксоланії» та «Каменах» вражаюче подібний. Смісловий паралелізм спостерігається у переказі легенди про Київ як Трою, і у відношенні до неї. Одночасно Київ «Роксоланії» і Київ «Камен» не тотожні. В першому випадку Київ – це мрія, в другому – реальність.

Але повернемося до подібностей. С.Ф. Кльонович писав: «Є ще багато людей, що шукають тут залишків Трої, тільки ця казка пуста не до вподоби мені» [8, с. 54].

В «Каменах» читаємо: «дахи Києва – дахи, в яких (неосвіченому) натовпу цілком безпідставно ввижається Фригійська Троя».

С. Ф. Кльонович наголошував: «Знаєте, що Київ у нас на Русі значить стільки, як давній Рим для старих християн, має таку ж він вагу» [1, с. 55].

А в «Каменах» замість назви міста вживається слово «Urbs» написано з великої літери – так називали Рим.

Утопізму в «Каменах» мало, але подібні вони і до «Роксоланії» і до творів Пекаліда, Ю. Верещинського своєю увагою до міста [10, с. 82]. Це «дворівнева» увага до міста Києва і до Міста – як явища ренесансної культури.

Таким чином, людина Речі Посполитої, як і взагалі людина Ренесансу, творила образ ідеального суспільства і держави. У цьому був задіяний, перш за все, сарматизм. Він генетично пов'язаний з таким феноменом, як українсько-польський синкретизм. Закономірності виникнення і розвитку «сарматського» утопізму пов'язані зі специфічним заломленням «загального» Ренесансу в рамках розвитку Речі Посполитої, після Люблінської Унії. Поруч, паралельно з територіальним та економічним освоєнням України (особливо після 1569 року) йде її «літературна» колонізація. Тому існує утопія з українським «обличчям», а не з польським. Спостерігається закономірність – одночасно з географічним просуванням на Схід суспільно-політична думка Речі Посполитої теж стає все більш «орієнтальною».

Шимон Старовольський висунув ідею перебудови діяльності шляхом морального відродження особи. Ми вже бачимо не «колективний портрет» сарматів, як у К. Яніцького і С. Кльоновича, а «сарматські» портрети.

Отже, спостерігається певна схема, з рештою, спрощена. Сарматизм XVI ст. акцентує увагу на колективі, сарматизм XVII ст. – на особистості. Як же відбувається зняття цього протиріччя? Рицар ставить інтереси колективу вище, ніж свої. Сарматизм XVII ст. не заперечує колектив, тільки наголошує, що він складається з індивідів. Своєрідний архаїзм (ідеалізація рицарства) детермінований складними відносинами Польщі і України. Українські степи мало колонізувати, їх ще потрібно завоювати. Польська суспільна думка вважає, що з цим краще справиться рицар, а не зем'янин. Окрім мужності, сарматизм присвоює «римські цноти» – республіканізм, любов до волі та громадянської свободи.

С. Ф. Кльонович називає Львів центром Роксоланії, Пекалід в 1600 році столицею призначив Острог, а в 1602 році головним

містом став Київ. Чим систематичніше українські землі інтегруються до Речі Посполитої, тим більше українська «Сарматія» відокремлюється від польської. Потерпівши поразки на польських та українських землях, сарматизм не зник. Хорватський дослідник Нікола Црнкович пов'язує походження хорватського народу з іранськими племенами, коли пише, що вони «здійснили тисячолітню мандрівку від... Індії до Ірану, а потім до Північного Причорномор'я». Тут про хорватів почув Геродот, але записав їх як сарматів. В цьому винна грецька мовна реторта. [7, с. 145]

Перераховані вище ознаки сарматизму як утопії можуть свідчити про його можливу причетність і до раціональної науки (історії) і до соціокультурних утопій епохи Просвітництва.

Сарматизм XVI ст. любить природу, сарматизм XVII ст. – закони природи (республіканізм і громадянські свободи).

Чи можна провести генетичний зв'язок сарматизму з міфом про козака Вернигору, який був прихильником польсько-української дружби. Якщо врахувати, що саме сарматизм створив ідею кровної спорідненості українців та поляків, то підстави для такого твердження є. Не можна погодитися з думкою К. Найлора, що сьогодні ідеї польсько-української дружби не існує. [11, с. 251] Адже утопії мають звичку здійснюватися.

Багаторічна зосередженість думки на сюжетно визначеній домінанті – Україні була важливою передумовою збагачення польської національної свідомості.

Список використаної літератури та джерел

1. Кльонович Себастьян Фабіан. Роксоланія - Київ: Дніпро, 1987, – 94 с.
2. Там само; с. 55.
3. Меховский Матвей. Трактат о двух Сарматиях. – Москва – Ленинград: Издательство академии наук СССР, 1939. - 288 с.
4. Субботин А. А. Френсис Бекон – Москва: Мысль, 1974. – 173 с.
5. Тананаева Л. И. Сарматский портрет. Из истории

- польського портрета епохи барокко. – Москва: Издательство «Наука», 1979. – 301 с.
6. Яковенко Н. Паралельний світ. – Київ: Критика, 2002. – 198с.
 7. Crnković Nikola. Hrvati za narodnich vladara. – Zagreb, 2007. -615 s.
 8. Jarema Maciszewski. Szlachta polska i jej państwo. – Warszawa, 1986. – 305 s.
 9. Helsztyński Stanisław. Ulubieniec muz. – Warszawa: Ludowa spółdzielnia wydawnicza, 1981. – 327 s.
 10. Historia literatury polskiej. T. I-II. – Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy., 1988. – 282 s.
 11. Naylor Konrad. 100 postaci, które miały największy wpływ na dzieje Polski. – Warszawa: Plus, 1996. – 842 s.
 12. Wójcik Zbigniew. Wojny kozackie w dawnej Polsce. Kraków: Krajowa Agencja Wydawnicza, 1989 – 80 s.
 13. Wójcik Zbigniew. Wojny kozackie w dawnej Polsce. Kraków: Krajowa Agencja Wydawnicza, 1989, c. 39

Jevgenii Godovanyi

SARMATIZM RENESANCE UTOPIA UKRAINIAN ASPECT

In this article we show peculiarity of Polish Utopism and its Ukrainian aspect. We elucidated significance of Sarmatism for Polish-Ukrainian relationships, stages of development.

Analysis of lost searches and publications show that conception “Sarmatism” has not one elucidation in historical literature. Modern scientists spare little time for searching of Ukrainian aspect in Polish Sarmatism. Therefore topic of our searches is deeper learning Ukrainian trace in Polish Sarmatism, more detail and deep attribute as Utopy by comparison with west- European utopies. Author makes trial to show evolution of Sarmatism, he shows some hypothesis.

Whether was existence of Sarmatism as utopy? But if it is so, whether is it right to compare it with west- European sarmatism? So comparison is possible. For better understanding of Sarmatism it is

need to know that after including the Galichina Principality to Polish State in contact zone had Polish (Krakiv) and Galichina (Lviv) was new (moving) type of world- vision Ukrainian- Polish sincretizm. In this was making art activities of representatives of Polish renesance culture.

Sarmatizm – utopia from side of classical Utopizm is formulated badly. «Utopia» of T. Mor, «Zywot chlowieka poczwiwego» of M. Ret, «Roksolania» of Klionovich very different though for making these constructions used identical materials philosophical elements, religious components, (antique and christian), social- psychological stereotype, elegitarizm, metaphors, contradictions, paradoxies, sympathetic and antipathy, habits, mistakes, superstitions.

M. Rey. and Y. Kohanovskiy not only glorified the past but they conserve modern. S. F. Klionovich did not propagandize his utopizm consciously. But he can be called representative so called «geographical Utopizm». His «Roksolania» is ideal because that its structure and order do not need changes.

In sixteenth century three Ukrainian States were created. Two from them Utopizmal – Roksolania» of S. Klionovich, «Lower Polish» of P. Grabovskiy and one real state it is Zaporizhia Sich. During two years-(1594 and 1595) was thrown two projects in public conscious by Kiyiv's bishop Yuzef Vereshchinskiy and by priest Petro Grabovskiy. They were united in the topic «antemurale» defence in Poland. And this idea as written by N. Yakovenko- «expressive made by Sarmatizm». P. Grabovskiy proclaims like west- European utopists for inhabitants of «Lower Poland» (Zaporizhia) slogan egelitarizm. Only they destroy personal property but polish utopist limits it. By this he stands nearer to system of Munster's community (Germany 1525).

Polish poet K. Yanitskiy brought renesance behind Sarmatia in first half of seventeenth century. He objected «sarmatical» (in geographical aspect) unity of Ukrainians, Russians, Poles, which proclaimed M. Mehovskiy and M. Striykovskiy.

K. Yanitskiy called that Sarmatia is only Poland and sarmats only Poles.

“Kamens of Borisfen” – composition more epigonistic. For period of renesance this sounds as praise. Eligitarizm assisted for integrity and future cultural process. Kyiv in «Roksolanii» and «Kamen of Borisfen» are very like.

So man of Rech Pospolita as man of renesance created image ideal community and state. First of all in this was used Sarmatism. It is united genetic with so phenomenon as Ukrainian- Polish sincretizm. In parallel with territorial and economical gain proficiency of Ukraine (especially after 1595 year) goes it's literature' colonize. Therefore has existence of Utopia with «Ukrainian face», but not with Polish one. With geographical moving to the east public- political opinion Rech Pospolita also become more «oriental». If Ukrainian lands more systematic unite to Rech Pospolita that Ukrainian «Sarmatia» more separates from Polish one. Sarmatism sixteen centuries likes nature but sarmatism of seventeen centuries likes laws of nature, republicanity and public freedom. Can any show genetic unity of Sarmatism with myth about Cossack Vernigora who was disposed to Polish- Ukrainian friendship?

If consider that just Sarmatism created idea about blood unity of Poles and Ukrainians that having basis for so affirmation. It is can not agree with thought of K. Neilor that modern ideas of Polish- Ukrainian Friendship do not exist. But Utopies can be realized.

Concentration of long standing thought of subject signified that Ukraine is main was important before enrichment of national consciousness.

Key words: *Poland, Ukraine, Utopizm, Sarmatism, Polish- Ukrainian relations, Zaporizhian Sich, Kyiv, colonization, Ukrainian aspect.*

Список посилань (REFERENCES)

Crnković Nikola, 2007. *Hrvati za narodnich vladara*. – Zagreb, 615 s.

Helsztyński Stanisław, 1981. *Ulubieniec muz*. – Warszawa: Ludowa spółdzielnia wydawnicza, 327 s.

Historia literatury polskiej. T. I-II. – Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy. 1988, 282 s.

Iakovenko N., 2002. *Paralelnyi svit* [The parallel world]. – Kyiv: Krytyka, 198 s.

Jarema Maciszewski, 1986. *Szlachta polska i jej państwo*. – Warszawa, 305 s.

Klonovych Sebastian Fabian, 1987. *Roksolaniia* [Roxolania]. – Kyiv: Dnipro, 94 s.

Klonovych Sebastian Fabian, 1987. *Roksolaniia* [Roxolania]. – Kyiv: Dnipro, s. 55.

Mekhovskij Matvej, 1939. *Traktat o dvuh Sarmatijah* [Treatise on two Sarmatians]. – Moskva – Leningrad: Izdatel'stvo akademii nauk SSSR, 288 s.

Naylor Konrad, 1996. *100 postaci, które miały największy wpływ na dzieje Polski*. – Warszawa: Plus, 842 s.

Subbotin A. A., 1974. *Frensis Bekon* [Francis Bacon]. – Moskva: Mysl', – 173 s.

Tananaeva L. I, 1979. *Sarmatskij portret. Iz istorii pol's'kogo portreta epohi barokko* [Sarmatian portrait. From the history of the Polish portrait of the Baroque era]. – Moskva: Izdatel'stvo «Nauka», 301 s.

Wójcik Zbigniew, 1989. *Wojny kozackie w dawnej Polsce*. Kraków: Krajowa Agencja Wydawnicza, 80 s.

Wójcik Zbigniew, 1989. *Wojny kozackie w dawnej Polsce*. Kraków: Krajowa Agencja Wydawnicza, s. 39

Ковальчук Л. В., Петровський Е. П.

УДК 323.281(477)«1930»

**КУРС НА ЗНИЩЕННЯ:
ІНОЗЕМНІ ДИПЛОМАТИЧНІ ПРЕДСТАВНИЦТВА
ОДЕСИ У ВИРІ ПОЛІТИЧНИХ РЕПРЕСІЙ 1930-х РОКІВ**

У статті, на основі архівно-слідчих справ, інших архівних та друкованих матеріалів, досліджено процес розгортання репресій серед працівників іноземних консульств в Одесі. Вивчені механізми, масштаби й наслідки дій радянської влади, які призвели до їх ліквідації, фізичного винищення пов'язаних з їх діяльністю осіб та фабрикації каральними органами неіснуючих контрреволюційних організацій. Окреслені шляхи й перспективи подальших досліджень зазначеної теми.

Ключові слова: консульства, УРСР, репресії, архівно-слідчі справи, органи НКВС.